

MIKSI HUITTISTEN KESKIAIKAINEN KIVIKIRKKO OMISTETTIIN PYHÄLLE KATARIINA ALEKSANDRIALAISELLE?

Silloin tällöin esitetään otsikon kysymys. Varsinkin jos tiedetään, että useimmat Satakunnan ja siihen keskiaikana kuuluneen Hämeen kirkot on pyhitetty Neitsyt Marialle tai Olavi Pyhälle. Miksi siis Huittisten kirkon suhteen tehtiin tällainen poikkeustapaus?

Vastausta kysymykseen ei juuri ole löydettävissä myöhäiskeskiajan ”papereista”. Huittisten kirkosta on muutenkin jäänyt kovin vähän muistoja tuolta ajalta. Ainakin tulipalot, sodat ja kuningas Kustaa Vaasan ”kirkotputipuhtaus”-ohjelmointi 1500-luvulla hävittivät Huittisten seurakunnan arkistot tipotiehen.

Vain yksi näkökulma, johon tutkimuksessa ei ole aikaisemmin enempää paneuduttu, tuo jotakin valoa otsakkeen miksi-kysymykseen. Sen taustoja olen laajemmin selvittänyt liitteenä olevassa pdf-tiedostossa *UUSIA LÖYTÖJÄ KIRKKORAKENNUKSEN ALKUVAIHEILTA*. Tässä kohdin keskityn **nyt vain tuohon etunimeen Katariina**.

Neitsytmarttyyri *Katariina Aleksandrialaiselle* on pyhitetty yksi kristikunnan varhaisimmista luostareista Siinain niemimaalla. Sieltä on löytynyt yksi vanhimmista ja arvokkaimmista Uuden testamentin käsikirjoituksista. Monet ovat tehneet rankan matkan luostariin ja sen kirkkoon turistireissullaan.

Huittisiin Katariina ”tuli” birgittalaisuuden mukana, jonka yksi innoituslähde - jo itse *Pyhälle Birgitalle* – hän oli. Sen luostari rakennettiin Naantaliin 1400-luvun puolivälissä. Birgittalaisliike vaikuttaa tänäänkin, jopa sangen elinvoimaisesti Ruotsin Vadstenasta käsin. Sillä on ”haarakonttorinsa” Suomessakin, Turun Ursininkadun birgittasisarten kaunis kirkko ja hospitsi. Sen yllpitämässä majatalossa olen saanut olla vieraana useaan otteeseen hiljaisuutta viljellen. Asuupa Huittisissa yksi harras birgittalaisjärjestön jäsen: sen vuosittaisten yhteyspäivien rikkaasta hengellisestä annista ammentamassa käynyt rovasti Eino Lehtisaari. Hänen sananpalvelijan kutsumuksessaan onkin selviä heijastumia näistä vierailuista.

Taitaapa samaa liikkeen elinvoimaisuutta osoittaa myös se, että kun paraikaa naputellessani näitä sanoja luen mediasta Jani Sivenin säveltämän oopperan **PYHÄ BIRGITTA** ensi-illasta 25.8.2018, ja missäpä muualla kuin Naantalin (luostari)kirkossa. Se näkyy saaneen kriitikoilta kiitosta, yhtenä esimerkkinä otsake: ”Sivenin teos nousee 2000-luvun suomalaisen oopperan parhaimmiston” (Liisamaija Hautsalo, HS 26.8.2018). Ja sama arvioija: ”Pyhä Birgitta-oopperassa on kysymys uskosta ja toiseen, tunteettomaan ulottuvuuteen kurkottamisesta”.

Huittisten lyseoissa toimi 1950-luvun lopulla lehtorina *Pentti Lempiäinen*, myöhemmin laaja-alaisesti ansioitunut tutkija, professori, ja päätoimittaja. Linaan häntä Katariina Aleksandrialaisen lyhyeen luonnehdintaan:

”Legendan mukaan hän oli kuninkaallista sukua oleva neito. Katariina tahtoi olla nimensä mukainen kääntyessään kristityksi, ja monet oppineet hänen kotikaupungissaan seurasivat häntä. Niinpä myöhempien aikojenkin oppineet ovat kunnioittaneet häntä suojeluspyhimyksenään. Hän Kun häntä houkuteltiin kuolemanrangaistuksella uhaten luopunaan uskosta, keisari Maxentius antoi v. 307 sitoa hänet kidutuspyörään surmattavaksi. Kirkkotaiteessa on siksi Katariinan tunnuskuviota teilypyörä. Niin on Huittisten kirkossakin. Joskus Katariinan kuvissa nähdään Jeesus-lapsi asettamassa hänen sormeensa sormusta - ikuisen rakkauden vertauskuvana.” (Lempiäinen:Nimipäiväsanat, 1978)

Edelleen on huomattavaa, että myös Birgitta antoi tyttärelleen nimeksi Katariina, joka oli äitinsä seuralainen ja tämän nimelle perustetun Vadstenan luostarin ensimmäinen abbedissa. Nimi on johdettu kreikankielen sanasta katharsis, mikä merkitsee ”puhdas, siveä”.

Siitä on sitten eteenpäin johdettu nimimuunnokset Kaarin, Kaarina, Kaija, Kaisa, Kati, Katri, Riina... Onpa Huittisista jäänyt jäljelle sanonta: ”Mennään Kaisaan/Kaijaan!” kun kirkkoon lähdettiin, ainakin

marraskuun 25:ntänä, joka on Katariinan muistopäivä.

Tyttärestä käytetään nimitystä *Katarina (tai Kadrin) Vadstenalainen*. Hän sai 100v kuolemansa (k. 1390) jälkeen autuuttamisjuhlan, eli muutama vuosi ennen Huittisten kirkon pystyttämistä! Tällöin Reformaation tulo syrjäytti hänen aiotun pyhimykseksi julistamisen, mikä tosin on tapahtunut myöhemmin.

Keskiajan tutkija Päivi Setälä sanoo ”tytär Katariinan saaneen nähdä, miten äiti Birgitan Jumalalta saadut lupaukset toinen toisensa jälkeen toteutuivat: paavi ja keisari kohtasivat Roomassa (missä äiti ja tytär asuivat yhdessä pitkään), äiti sai luvan luostarille Vadstenaan, pyhiinvaellusmatkallaan he saivat yhdessä Golgatalla ja Beetlehemissä todistaa kristillisen pelastushistorian suurimmat mysteerit. 5 vuotta äidin kuoleman jälkeen Katariina sai todistaa vielä yhden Birgitan ennakoinneista: paavi palasi pysyvästi Avignonin ´häpeävankeudesta´ Roomaan, Vatikaaniin. Sekin on mahdollista, että Katariina kohtasi Roomassa yhden suurista kaimoistaan, Katariina Sienalaisen.” (Päivi Setälä: Keskiajan nainen, 2005)

Tytär Katariinan kunnioittaminen oli niin suurta, että hänestä kirjoitettiin jo varsin varhain latinankielinen elämäkerta. Sen pohjalta Naantalin luostarin munkkiveli Jöns Budde vuorostaan kirjoitti hänestä ruotsiksi varsin moniulotteisen biografian. Budden persoona muuten on tutkimuksessa jäänyt monien arvailuja taakse. On silti viitteitä mahdollisuuteen, että hänestä on hyvinkin jäänyt jälkiä Huittisten lähistölle!

Tuossa Budden kirjassa on Huittisten kirkon kannalta katsoen mielenkiintoinen yksityiskohta, joka yhdistää Vadstenan Katariinan Aleksandrialaiseen kaimaansa. Kerran edellisen kimppuun oli hyökkäämässä jumalattomien miesten joukko. Tällöin heitä vastaan juoksi metsästä nopea peura. Kun miehet yrittivät metsästä peuraa, ”Katariina temmattiin Jumalan väliintulolla kuin pieni metsäpeura metsästäjän ansoista”. Ahdistelijat kääntyivät myöhemmin kristityiksi. Toisinnossa taas kerrotaan, miten eräs herra kumppaneineen oli metsällä, kun heidän jahtaamansa kuusipeura pakeni Katariinan helmoihin ja sai sieltä turvan.

Tästäkö johtunee, että Katariinaa on kansanomaisessa uskomuksessa pidetty myös karjan suojelijana. Ja sehän sopii Huittisiin, jonka vaakunassa on häränsarvet ja toinen symboli on hirvenpää!

Tunnettu on Naantalin nunnan Birgitta Anundintyttären neuloma ja Huittisten kotikirkkoonsa lahjoittama alttarin reunusvaate. Sen pituus on 217 ja korkeus 16 sm. Sen alku ja loppunurkkaan hän ompeli vaatimattomasti nimiensä pienet alkukirjaimet: a ja b. Teoksen ensi selvittäjä valtionarkeologi Nordman tähdensi: ”Vi tror oss ha rätt i Birgitta (Anundsdotter) se Finlands första till namnet kända textilkonstnärinna!” Toisin sanoen meidän on aiheellista pitää Birgitta A:ta Suomen ensimmäisenä nimeltä tunnettuna tekstiilitaiteilijattarena.

Nyt on niin, että Anundintyttären ompeleessa on pyhiä kuvia, jotka erottuvat toisistaan holvimaisia kaaria kannattelevilla pylväillä. Tarkoitus on siten esittää Huittisten kirkkoa. Pyhän Birgitan vieressä poseeraa hänen tyttärensä Katariina jaloissaan – mikäpä muu kuin - kuusipeura! Katariina kohottaa kädellään toista tunnuskuvaansa, puhdasta liljanoksaa. Katariinan kuvissa on näiden symbolien lisäksi joskus myös tulisoihtu, vertaus hänen vaikutuksestaan.

MITEN MEIDÄN TULISI NYKYÄÄN SUHTAUTUA PYHIMYKSIIN?

Edellä esittämäni on vastausta kysymykseen, miksi Huittisten myöhäiskeskiaikainen kirkko nimettiin neitsytmarttyyri Pyhälle Katariina Aleksandrialaiselle. Mutta - päinvastoin kuin on vielä tänään laita sekä ortodoksisessa että roomalais-katolisessa kirkossa - birgittalaisuuden jälkeen *Martti Lutherista* nimensä saanut kirkkomme on historiansa aikana yleensä katsonut karsaalla silmällä pyhimyksiin.

Viime aikoina on kuitenkin uudelleen tarkistettu sanottua kielteisyyttä. Jo vuosikymmeniä sitten Pentti Lempiäinen edellä mainitussa teoksessaan oikaisi: "Väite, että luterilainen uskonpuhdistus hylkäsi pyhimykset, osoittaa mitä ilmeisintä asiantuntemattomuutta. Pyhimysten palvomisesta kyllä luovuttiin, mutta se onkin aivan eri asia. Luterilaisen kirkkomme päätunnustuksen, **Augsburgintunnustuksen** kaunis ohje onkin: **'Pyhiä tulee uskomme vahvistamiseksi muistella, kun näemme, miten he ovat saaneet osakseen armon ja myös uskosta avun, ja itse kunkin kutsumuksensa mukaan ottaa heidän hyvät tekonsa esikuviksi'** .

Suomen uskonpuhdistajalta *Mikael Agricolalta* on perintönä laajat osiot pyhimysten elämästä ja esikuvista. Aleksandrian Katariinan, "neitsyen ja marttyyrin" muistopäivänä 25.11. hän neuvoo rukoilemaan: **"Sinä Herra Jumala, joka valitset maailmassa heikommat, että jalommat joutuisivat heidän rinnallaan häpeemään. Anna meidän armossasi niin pitää Pyhän Katariinan juhla muistossamme, että me hänen uskonsa vahvuuden ja koko hänen pyhän elämänsä mukaisestikäyttäisimme oman elämämme. Sinun rakkaan Poikasi Jeesuksen kautta. Aamen"**

Miten upouudesta Pyhä Birgitta- oopperasta sen nähnyt sanoikaan: "Siinä on kyse uskosta ja toiseen, tuntemattomaan ulottuvuuteen kurkottamisesta".

Jotain tästä asenteesta piirtää eteemme virsikirjan Pyhäinpäivän virsi 142. Sillä erolla, että oopperasta ilmaistun sanan "tuntemattomaan" sijasta voidaan perustellusti todistaa kristillisen uskon ja toivon täyttyneestä ulottuvuudesta. Leevi Madetojan sävelin ja Lauri Pohjanpään suomennossanoin:

Oi Jeesus kiitos nimellesi sun, kun pyhille soit levon siunatun ja rauhan jälkeen tuskan, taistelun. Halleluja!

Suo pyhäis tietä meidän noudattaa. Suo. ettei taisto uupumahan saa! Suo voiton kruunu meidän saavuttaa. Halleluja!

Niin koittaa päivä uusi, loistava, kun Herra saapuu kirkkaudessa. Ja pyhät liittyy pyhiin taivaassa. Halleluja!

Huittinen, Koulukuja 3, joka on Huittisten P. Katariinan kirkon juurella, 27.8.2018

Jaakko Lehtimäki,

Hän ortodoksikristittyjen tapaan uskoo olevansa oikeutettu siihen, että hänelläkin on - Jeesuksen rinnalla tietysti - taivaallinen esirukoilija,

koskapa hänen vanhempansa ovat pyhän kasteen yhteydessä nimittäneet hänet niin monen Raamatun Jaakobin kaimaksi.